

Verdaguer i la Creu de la Culla

Primera part

Joan Vilamala i Terricabres

A Josep M. Gasol Almendros

El poema més emblemàtic, per no dir únic, de temàtica manresana, que trobem en l'obra de Jacint Verdaguer, és sens dubte La Creu de la Culla; d'aquí arrenca el nostre interès. Amb la intenció d'aprofundir un xic el tema, a mesura que hem avançat hem vist que la cosa dóna per a molt; és per això que ens hem atrevit a escriure quatre consideracions relacionades no tan sols amb el breu poema verdaguerià sinó també sobre l'objecte arqueològic d'on arrenca el poema: la creu.

La creu

La Creu de la Culla és una de les creus de terme més antigues de Manresa que porta una marca literària: la poesia que va escriure Verdaguer. És una creu de pedra d'estil gòtic que es troba en un punt per on antigament passava el camí ral de Manresa a Barcelona, entre l'Hospital de Sant Joan de Déu i la Culla, una masia fortificada que depenia de la pabordia de la Seu manresana. El nom Culla, documentat ja l'any 1009 com a lloc on hi havia una vinya, prové del mot llatí *cucllu* que ha passat a ser cogoll, cogulló, cogul i vol dir lloc elevat. Durant el segle XVI la Culla va ser una de les masies més riques de Manresa. El segle XIX va ser una important explotació vinícola fins que quedà afectada de fil·loxera.

La part de la creu que es conserva al Museu Comarcal de Manresa

Palma, corona i roda del martiri de santa Caterina

Sant Pau, ermità

L'any 1880 s'hi va establir, uns pocs anys, una petita comunitat de frares caputxins provinents de Ceret, expulsats de França. A finals de segle passà a ser propietat de la família Pelfort i de llavors ençà va ser habitada per masovers fins a 1950. Va viure uns anys d'abandonament i finalment, ofegada per la pressió urbanística, l'Ajuntament de Manresa la va comprar i la va rehabilitar l'any 1982. Avui convertida en Camp d'Aprenentatge del Bages és la seu de la Denominació d'Origen Bages.

Joaquim Sarret i Arbós (Manresa, 1853-1935) que és qui amb més profunditat ha estudiat el tema, ens diu que la masia de la Culla consta en els llibres del segle XIII i que a la segona meitat del segle XIV els honorables consellers "de nostra aimada ciutat de Manresa plantaren a l'entorn d'ella i al peu del camí ral la creu santa, símbol de nostra redempció."

Aquesta creu de terme, com tantes altres creus de pedra, tenia la funció de marcar fins on arribava la jurisdicció de la ciutat i on començava la del veguer o representant del rei. A començament dels XV, però, va ser bellament reformada per un tal Pere Ceydini, canonge cambrer de la Seu manresana. És més, Sarret i Arbós fins transcriu un contracte¹ del dia 8 de març de 1413 en què esmenta el nom de dos artesans que hi van treballar: Francesc Feliu, pintor i escultor de pedra i fusta, de la ciutat de Manresa, i Joan Pere, habitant de la vila de Tremp, i ens la descriu amb aquests termes:

"S'aixecava sobre dugues rústiques graonades d'on partia el sòcol vuitavat de 0'90 x 0'95 ms. d'alçada i diàmetre respectivament. El fust de la columna de la creu, també tot d'una peça, és avui partit en dos fragments que mideixen l'un 1'90

i l'altre l'58 ms, essent el superior decorat. El capitell sobre el collarí de la columna, té 0'50 cms. d'alt, i s'hi veuen vuit sants en relleu, aixoplugats sota dossers artísticament esculpits, que, segons sembla, representen: sant Miquel, santa Agnès, sant Pere, santa Llúcia, sant Blai, santa Clara, sant Jaume i santa Eulàlia. La creu té 1'10 ms. ostentant al centre del revers, la Verge sentada ab son fillet a la falda, tal com és en l'escut del cabildo de la Seu, i els tres Reis de l'Orient. [...] en aquella època, 1413, el Paborde i el canonge Camarer de la Seu, com hem dit, eren els senyors alodials de la llavors heretat del mas Culla. Després hem de considerar també que en el capitell s'hi veuen les imatges de sant Blai i santa Clara, titular de la propera iglésia: sant Pere, patró del canonge Camarer;

Llibre i raigs de sol a la mà. Sant Valentí

Sant Bartomeu: un llibre o una màscara

santa Eulàlia, patrona de Barcelona; santa Agnès, patrona de Manresa i de les mestresses de la Culla; i, per fi, en una de les cares principals de la creu, com hem dit, la Verge sentada, a l'igual que es veu en l'escut del cabildo de la Seu"²

Tanmateix, a sota de la imatge de Crist, a la base de l'estípit o pal vertical de la creu, pels quatre costats, hi ha quatre imatges molt deteriorades, que ningú no ha detallat mai; només hem trobat un autor que les identifica l'any 1894, Norbert Font (Apèndix 1), però ho fa erròniament ja que confon les 8 imatges de la magolla, més aquestes 4, amb els 12 apòstols:

"Lo capitell està format per vuit capelletes on hi ha altres sants apòstols. La creu està molt ben brodada, però ab lo temps s'ha desfigurat bastant. En los peus del sant Crist

i de la Verge hi ha també imatges d'apòstols."³

Sarret i Arbós en l'estudi *Les creus de pedra del terme de Manresa* (1913) ni les esmenta, tot i que l'any 1907 havia escrit:

"[En]Aquesta creu en la banda oposada al crucifix hi ha també en alt relleu l'imatge de la Mare de Déu, dessota, en les quatre cares que forma un alt relleu i molt esborrades per cert, quatre imatges, que algun petit detall ens féu desistir de creure que eren els quatre sants evangelistes."⁴

Després d'observar la creu original, al Museu Comarcal de Manresa, deduí que una d'aquestes quatre imatges de l'estípit, la que ens ofereix més elements de judici, és santa Caterina perquè duu corona, té a la mà dreta la palma dels màrtirs, a la base de la creu

queden restes de la roda del martiri i, a més, està orientada de cara a l'actual Torre de Santa Caterina.

La segona, per la barba llarga i pel vestit, diríem que és sant Pau ermità, ja que justament l'any 1412 una antiga casa-hospital amb capella que hi havia a la vora del Cardoner, va ser cedida pels consellers de la ciutat a un grup de pobres eremites i des de llavors el lloc va passar a anomenar-se Sant Pau.⁵ La tercera, orientada a la Culla, és sant Valentí, el patró d'un dels mecenes.⁶ Sant Valentí, no el bisbe de Terni, per això no porta mitra, sinó el màrtir de Roma, representat sovint amb un llibre i a vegades amb un sol a la mà per haver curat una noia cega, com és el cas.

I la quarta, molt desfigurada i mutilada de la base, sembla que mostra una màscara o bé un llibre; probablement es tracta de sant Bartomeu, el patró dels blanquers, un ofici molt

arrelat en la Manresa medieval. A sant Bartomeu en el martiri li van llevar la pell de viu en viu, per això duu sovint la seva pròpia pell sobre el braç com si fos un mantell. D'altra banda també el trobem representat amb el llibre dels evangelis entre mans d'on rep la força per combatre el mal simbolitzat en la figura del diable que acostuma a portar als seus peus o encadenat. En aquest cas podria ser que ocupés la base de la imatge que s'ha perdut.⁷

A part dels elements iconogràfics, un argument més que seguim per identificar les imatges és tenir en compte quines esglésies hi havia aleshores a Manresa.⁸ Si ho fem així veurem que a la creu, hi són representades les esglésies de Santa Maria, que presideix l'anvers de la creu, Santa Lúcia, Sant Miquel, Sant Blai, Santa Clara, Sant Pau, Sant Bartomeu i Santa Caterina. Per això justament hi ha aquestes imatges esculpides i no altres, segons el nostre parer.

Cada una de les dotze imatges, doncs, té una raó de ser: sant **Pere** és el patró de Pere Ceydini un dels mecenes, el canonge cambrer; sant **Valentí** és el patró d'un altre mecenes, el paborde de la Culla, Valentí Torras, que abans havia estat canonge cambrer de la Seu; santa **Agnès**, no per ser un dels cossos sants, ja que si fos així hi hauria d'haver sant Fruitós i sant Maurici gloriós, sinó perquè és la patrona de les mestresses de la Culla de l'època. Fins aquí el protagonisme dels coetanis.

Les altres imatges corresponen a sants titulars de diverses esglésies, aixecades fins llavors en l'entorn manresà: sant **Miquel**, tenia dedicada una església, que va ser refeta durant el darrer terç del segle XIV i va ser enderrocada durant la guerra l'any 1936 per "les brigades d'atur forçós"; sant Blai hi és perquè des del segle XIII sant Blai i sant Pau tenien dedicada una capella, al costat de la qual es va construir l'any 1322 el convent de monges clarisses.⁹ Per això hi ha també santa Clara. Santa Lúcia, era la titular d'una església construïda l'any 1323, prop de l'hospital inferior, on, per cert, sant Ignasi va tenir el famós rapte l'any 1522. Aquesta esglesiola va ser també enderrocada l'any 1936 i recuperada els anys quaranta. Sant Bar-

tomeu a principis del segle XV era una sufragània de la Seu, que l'any 1582 va ser donada als caputxins. Aquests, l'any 1676 hi van inaugurar una nova capella que va aguantar fins que va ser enderrocada l'any 1936. Santa Caterina, perquè a la muntanya o turó, que encara avui duu el mateix nom, hi havia llavors un convent de monges de sant Agustí que estava sota la jurisdicció del paborde de la Seu. Sant Pau, perquè sota l'advocació d'aquest sant, a prop del Cardoner, un grup d'eremites ocupaven una antiga església (1308) i casa de malalts, construïda l'any 1322. Sant Jaume, que duu el bastó a la mà i la petxina al barret, hi és per indicar que per aquí passava el camí que anava a Sant Jaume de Galícia, que venia de Vallhonestà, on al costat de l'ermita dedicada al sant es va bastir un hostal important que ha perdurat fins al segle XX. I santa Eulàlia, amb la palma del martiri i la creu aspada, hi és perquè l'any 1369 s'havia fet el nou camí ral de Manresa a Barcelona que passava pel Pont de Vilomara. Fins llavors havia passat per la vora esquerra del riu Cardoner.¹⁰

El poema de Verdaguer i la seva publicació

Aquesta és la creu gòtica que va conèixer Verdaguer, el poeta que va marcar la geografia catalana amb el foc de versos immortals; ell la va convertir en poema i en va incitar la restauració.

L'any 1906 "que ja queia a trossos, fou precís arrencar-la i dipositar-la al Museu", diu Sarret. testimoni de l'època. Amb la intenció de recuperar-la, va ser descalçada i el fust, o arbre de la columna, que era fet d'una sola peça, quedà partit. Avui una còpia moderna, col·locada a prop del lloc on havia estat per conveniències urbanístiques, la substitueix i el capitell original és exposat al Museu Comarcal de Manresa.

L'any 1925 finalment va ser recuperada i al cap de cinc anys va ser profanada el 9 de maig de 1930. Un cop restablerta, va ser enderrocada el juliol de 1936. La darrera vegada que es va restaurar va ser l'any 1987, i el 1996 commemorant (amb retard) els 150 anys del naixement de Verdaguer,

l'Ajuntament de Manresa va fer col·locar, al mur de l'hort de la Culla que fa cantonada amb el camí que du a l'Hospital de Sant Joan de Déu, una majòlica amb els versos que mossèn Cinto va escriure sobre el tema.

La Creu de la Culla

*Fill ets, pare seràs:
tal faràs, tal trobaràs.*

Un manresà del Castell, que en passava gran penúria, tenia el pare malalt i a l'hospital se l'enduïa. Duent-se'l a collibè, a reposar-ne s'atura en un dels tres escalons que hi ha a la Creu de la Culla. Lo vellet fa un gran sospir. -Pare meu, què us dóna angúnia? -Me dóna angúnia el pensar que, quan jo a mon pare duïa a l'Hospital del Remei, fa a prop de mitja centúria, aquí també reposí sota la Creu de la Culla. -Doncs, tornem's-en, pare meu: si vostra neulia dura, jo captaré pel veïnat i serà lo que Déu vulla.

Febrer de 1901

El poema de Verdaguer, que moriria al cap d'un any i uns mesos, el juny de 1902, condensa magistralment en vint versos de set síl·labes l'"exemple" moral del manresà, que decideix portar el pare que té neulia (que viu malalt de decandiment. Mot que el DIEC no ha incorporat encara en aquest sentit) a l'hospital, i el torna a morir a casa.

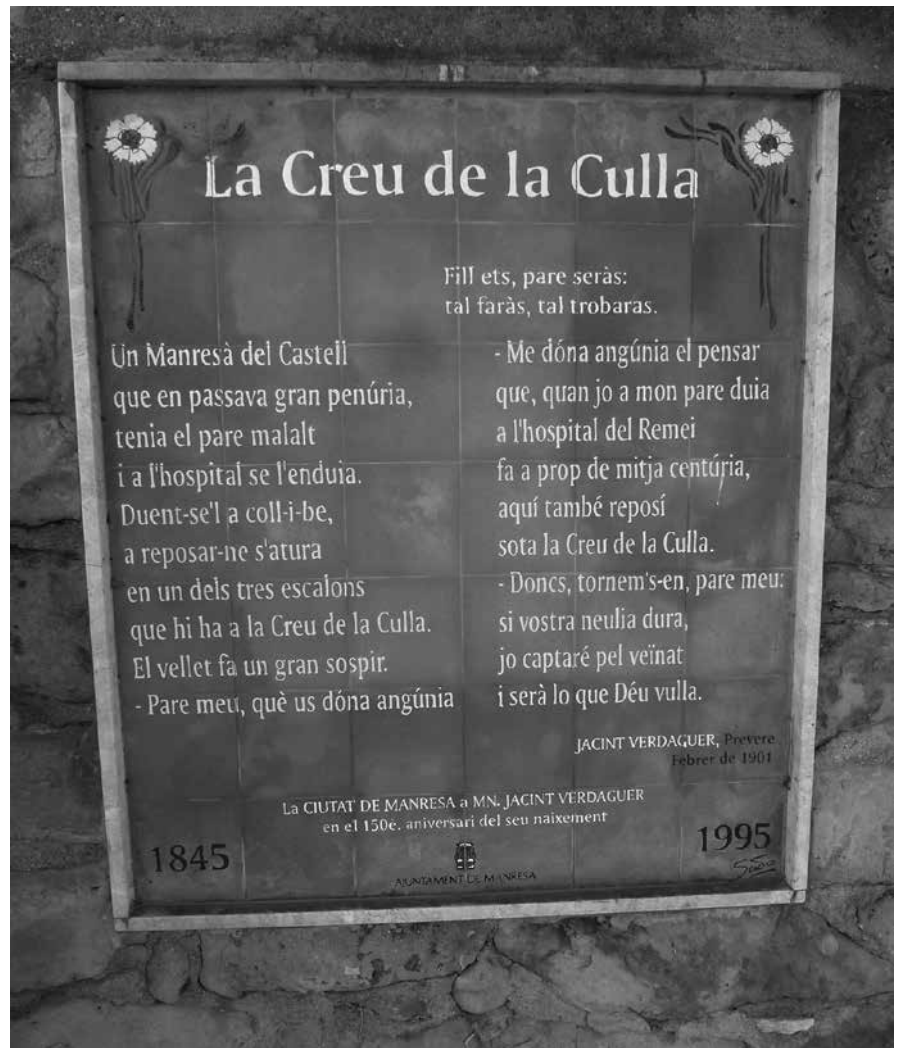
La poesia, de tanta actualitat en les famílies de malalts terminals, forma part del llibre de Verdaguer, publicat *post mortem*, que els primers editors van treure a faró amb un títol doble *Los pobres. Els sants*. Tipografia l'Avenç, Barcelona (1908), perquè en realitat és tracta de dos llibres inacabats. El primer, que és el que aquí ens interessa, Verdaguer el dedica "A mos estimats germans los pobres de Jesucrist" i el formen una quinzena de poesies, que tenen com a denominador comú la

caritat i la pobresa, escrites majorment els darrers anys de la vida del poeta. Només quatre composicions porten la data d'escriptura de creació, entre aquestes *La Creu de la Culla* i, tal com ha escrit Ramon Pinyol i Torrents, "sembla que Verdaguer devia pensar en un volum més ampli que el que coneixem, ja que hi figuren [en els manuscrits] diversos esborranys de poemes en fase d'elaboració diversa, a més del fet que una quinzena de poesies és, per als estàndards verdaguerians, una obra massa curta."¹¹

Verdaguer –suposàvem alguns estudiosos– devia conèixer, probablement, la llegenda manresana sobre el tema a través de mossèn Magí Cornet i Balet,¹² que va ser uns anys auxiliar almoïner de casa López, el marquès de Comillas. Compartien sostre i pensió al carrer de la Canuda, 14, de Barcelona on el poeta tenia un pis llogat i hi despatxava visites. En aquest mateix pis, hi va viure els anys d'estudis a la Universitat, l'advocat Narcís Verdaguer i Callís, un dels líders de la Lliga Regionalista, cosí i protegit de mossèn Cinto.

El doctor Josep Maria Gasol, reconegut historiador, cronista oficial de la ciutat, però, ja l'any 1996, el dia de la inauguració de la majòlica esmentada, en què va intervenir com a orador, opinava que Verdaguer va conèixer la rondalla a través d'un dels primers amics manresans, company d'estudis de seminari, un tal Joan Cucurella,¹³ veí de Santa Clara. I molt probablement el va acompanyar fins a la creu –suggeria Gasol– quan Verdaguer del 13 al 18 de setembre de l'any 1880 va ser a la Cova de Sant Ignasi a fer exercicis, en companyia del seu amic Jaume Collell. Fet que esmenta en una carta dirigida al marquès de Comillas dies després.

"Al dejar por este año las expediciones veraniegas y antes de entrar en Barcelona, pasé una semana de ejercicios espirituales en la Cueva de Manresa, haciendo un poco de penitencia, bien merecida por cierto, por los buenos ratos que pasé en el Pirineo, andando de un pico al otro, en contemplación de las infinitas bellezas que Dios sembrara en mi queridísima Cataluña, rasgada en mala hora por un rei a quien poco costara."¹⁴

Majòlica que commemora els 150 anys del naixement de Jacint Verdaguer

Fins aquí l'argumentació de mossèn Gasol.

Seguint aquest fil, hem consultat l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa i hem fet un conjunt de constatacions. Vegem-les:

La poesia *La Creu de la Culla* va ser publicada per primera vegada l'any 1901, dins el n. 2 de la revista bilingüe "La Covadonga Catalana. Revista catòlica il·lustrada". La revista, que va durar tan sols dos anys, sempre va tenir una consideració especial amb Verdaguer.

En el n. 2 de "La Covadonga Catalana", llegim:

"Gracias a la ejemplar amabilidad de nuestro respetable y querido amigo el insigne vate catalán Rdo.D. Jacinto Verdaguer, Pbro., podrán nuestros lectores, saborear, en la sección correspondiente, la hermosa poesía,

inédita, inspirada en la popular tradición de la Creu de la Culla, con cuyo envío nos ha distinguido. Manresa, 25 de Febreo de 1901."

En diversos números, s'hi publiquen alguns poemes de Verdaguer com ara "Sant Francesc", tret de *Lo Somni de sant Joan*, "L'olivera", de *Flors de Maria* i "La roca del diable" del *Llegendari montserratí...*

En el n. 60 (05.04.1902) informa: "Se halla enfermo en Barcelona el insigne poeta Rdo. D. Jacinto Verdaguer quien, según dictamen de los Doctores Robert, Noguera y Roura que le asisten padece una infección gástrica complicada. Hacemos votos para que Dios le devuelva pronto la salud."

I el juny de 1902, en motiu de la mort de Verdaguer, la revista dedica unes pàgines al poeta, amb una breu biografia acompanyada del conegut gravat del poeta fet per Enric Gómez, en 1878, i reproduïx el poema de *La Creu de la Culla*, amb una breu presentació:

“Hoy honramos nuestras columnas con el retrato del malogrado vate y con la reproducción de la bellísima y tierna leyenda *La Creu de la Culla*, cuyo original guardamos como verdadera joya, con que honró nuestra publicación.”

I encara en el n. 71, publica un poema en castellà dedicat a Verdaguer, d'un tal Francisco Calvo¹⁵ (apèndix 2) i felicita la revista “Cu-cut!” pel número que ha dedicat al poeta, amb motiu del seu decés.

Però, per què Verdaguer va fer arribar aquest poema a “La Covadonga Catalana”?

En el primer número de la revista, en l'apartat “Crònica”, llegim que l'amic manresà de la colla del seminari, Joan Cucurella,¹⁶ és nomenat censor de la revista, per part de Torras i Bages:

“S.S. Ilma., el docto Prelado de esta diócesis, se ha dignado nombrar censor de La Covadonga Catalana al ilustrado sacerdote Rdo. D. Juan Cucurella, beneficiado de la Colegiata de la Seo.”

A partir d'aquí la hipòtesi del doctor Gasol guanya força, ja que Verdaguer fa conèixer el poema *La Creu de la Culla*, abans que a ningú, a l'amic que li havia contat la història anys enrere, ara canonge censor de la revista manresana, acabada de néixer l'any 1901; “... con cuyo envío nos ha distinguido”, escrivien amb orgull els de la redacció. Verdaguer matava així dos i tres pardals d'un tret: complaïa un company, estimulava una publicació catòlica i fornïa *Los pobres*, el llibre projectat, amb una nova composició. I això explicaria també que la versió de Verdaguer no faci referència al final miraculós que conté la llegenda, cosa que veurem en la segona part d'aquest estudi.

NOTES

1. SARRET ARBÓS, Joaquim *Les creus de pedra del terme de Manresa* (1913), p.10 “Devem observar que la nostra opinió és que es tractaria de fer el cap principal de la creu; doncs es nota molta diferència entre aquell i la columna i el sòcol. La pedra de la columna representa més antiguitat o vellura i les escultures que s'hi veuen semblen anteriors a les de la creu. De manera que pot molt ben ser que el sòcol i la columna fossin d'una creu distinta transplantada al lloc, la qual, per haver-se trencat el cap principal i voler-lo fer més esculpturat i segons estil de l'època, se faria contracta descrita.”
2. SARRET ARBÓS, Joaquim, op, cit.
3. FONT, N. *Datos para la història de les Creus de pedra de Catalunya*. Barcelona, 1894, p.34. Norbert Font, prestigiós geòleg, va tenir una estreta relació amb el Centre Excursionista de la Comarca del Bages. Al costat de Josep Esteve, president del CECB, Cèsar August Torras, president del CEC i Leonci Soler, president honorari, Font va ser un dels que van presidir l'acte de la fundació del CECB que es va celebrar al monestir de Sant Benet, el dia 24 d'abril de 1905.
4. “Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca del Bages”, n. 11, p.202 (1907).
5. SARRET, J. *Història de Manresa*. vol. IV, p.210.
6. SARRET, J. *Les creus de pedra...*, p.18. “Era freqüent, allavors, gravar escuts o senyals en les creus, a fi de perpetuar la bona memòria del poble o del qui costejava l'obra. La circumstància d'haver-hi en la de la Culla l'escut del cabildo de la Seu, ens fa creure que el pabordre i el canonge camarer foren els quins varen construir a ses despeses la creu de la Culla. Era pabordre en aquesta època en Valentí Torras, qui abans havia sigut camarer de la mateixa Seu.” Si en lloc preferent tenim sant Pere, el patró del canonge cambrer, és lògic pensar que també hi ha d'haver el patró del paborde, sant Valentí, un sant d'arrelada tradició bagenca.
7. SUREDA, Joan *El Retaule de Sant Bartomeu* (1986), p.34: «Aquest símbol és fruit d'un dels relats de la seva vida, el de l'exorcisme que hem esmentat de la filla del rei Polimius que estava encadenada perquè mossegava els que se li acostaven. Bartomeu manà que fos desencadenada i els servents no gosaven fer-ho. Bartomeu, doncs els digué. “Tinc el dimoni lligat i encara teniu por”, i la noia quedà guarida.»
8. SARRET ARBÓS, J. *Història de Manresa*, vol.I, p.139.
9. SARRET, J. *Història de Manresa* vol.IV, p.243: “Hem dit que a primers del segle XIV hi havia els frares menorets Fr. Simó de Costa i un company seu, agregats al monestir de Girona, que cuidaven de la iglésia de Sant Blai i Sant Llätzer, i que probablement serien els fundadors del convent de Santa Clara.”
10. SARRET, J. *Història religiosa de Manresa. Iglésies i convents* p. 239.
11. VERDAGUER J. T.O. vol.2, p. 889. Proa (2003).
12. Magí Cornet, nascut a Manresa el 5 de desembre de 1853, va ser ordenat prevere el setembre de 1879. L'any 1880 va ser nomenat vicari de la Molsosa i l'any 1881 traslladat a Sant Mateu de Bages, però ell va demanar cartes de recomanació al bisbe i va poder traslladar-se a Barcelona, on féu d'auxiliar d'almoïner de mossèn Cinto. Vegi's *Epistolari de Jacint Verdaguer (EJV)*, vol. XI, carta 1529. L'any 1907 va prendre possessió d'un benefici a l'església de Sant Agustí.
13. Joan Cucurella Argemir, nascut a Manresa el 6 de maig de 1847, va ser ordenat prevere el setembre de 1871. El 4 de febrer de 1875 se li expediren cartes de recomanació per anar a Saragossa. No sabem però si mai s'hi va traslladar. El 20 de gener del 1882 va ser nomenat ecònom d'Olzinelles i el 20 de gener de 1882, capellà de les Germanetes dels Pobres de Manresa. El 3 d'abril de 1901 va prendre possessió com a canonge. Va morir a Manresa, a la capellania de Santa Clara que hi havia davant per davant del convent, el 14 d'agost de 1928.
14. *Epistolari Jacint Verdaguer*, vol. III, carta 229.
15. Francisco Calvo Burillo, dominic, professor i escriptor popular, nascut a Híjar (Terol) l'any 1881 i assassinat a Calanda l'any 1936.
16. Sobre aquest company de seminari (ens ho recorda GASOL J.M a *Memòries d'un escolà de la Guia* (998), p.297), Jaume Collell, en les seves memòries, *Del meu fadrinatge*, conta una anècdota que no ens podem perdre: “Fou per mi una gran ventura trobar-hi entre els companys al Dr. Torras i Bages qui, terminades ses carreres de Lleis i de Filosofia a Barcelona, sentint-se cridat al sacerdocí, volgué venir a Vic a fer vida de seminarista i engolfar-se en l'estudi de la Summa Teològica de Sant Tomàs. Aquest jove ben acostumat en sa casa pairal de Vilafranca i en la despesa de Barcelona, hagué menester de una gran força de voluntat i una vigoria d'ascetisme per aclimatar-se a la vida col·legial suportar els rigors hivernals de Vic . La brotada de penellons a mans i orelles fou abundant; però lo que més posà a prova la seva paciència fou un verger de erupcions furunculoses al clatell, que talment feia llàstima i compassió veure com lo col·lega manresà, Joan Cucurella, li expremia aquells butxocs inflamats i purulents. Per no gemegar fort el pobre pacient s'amorrava a la tauleta i estrenyia ab les dents un mocador. Ab lo bon temps passà la marfuga, i junts passàrem aquell curs, estrenyent-se la nostra amistat ab la doble llaçada dels exercicis de pietat del nostre Seminari ab les comunicacions pròpies de jòvens estudiants...” p.160.

APÈNDIX

1. Datos pera la història de les Creus de Pedra de Catalunya. 1894

(fragment, ps.34-36.)

Així tenim a Castellterçol la creu dita de Can Fruns per estar enclavada en eixa propietat, lo mateix que la de la Culla a Manresa, situada quasi davant per davant de l'antic castell de la Culla. És una elegant obra del segle XVI [sic], ab l'arbre vuitavat i adornat ab relleus en sa part superior; lo sòcol és també vuitavat i florejat. Lo capitell està format per vuit capelletes on hi ha altres sants apòstols. La creu està molt ben brodada, però ab lo temps s'ha desfigurat bastant. En los peus del sant Crist i de la Verge hi ha també imatges d'apòstols. Lo sòcol té 4 pams, l'arbre és d'una sola peça i en té 14, lo capitell 1 i ½, i la creu 3; total, uns 23 pams.

Les mares ensenyen a sos fills aquesta oració per a que la resen al passar per davant d'aquesta creu: "Senyor Déu meu Jesucrist, per les agonies que sofríreu durant les tres hores de la creu, i per los mèrits de sant Ignasi, alcanceu-nos un verdader dolor de nostres pecats i una bona i santa mort. Amén."

Los manresans d'aquesta creu ne compten dues hermoses tradicions: diuen que quan sant Ignasi marxava de la ciutat de Manresa, passant per aquell camí, per anar a Barcelona, a l'arribar a aquella creu es va aturar, girant-se de cara a la multitud de la gent del poble que sortí a despedir-lo, i després d'exhortar-los a que visquessen bé i santament, estenent la seva mà

dreta sobre un noi que era portat en los braços de sa mare, va dir que aquell noi ab lo temps se casaria i envelliria i tindria molts fills, complint-se la profecia del sant al peu de la lletra, puix aquell noi va arribar a l'edat de 80 anys i va tenir 13 fills.

També diu que una vegada un fill pobre portava a coll al seu pare, vellet i malalt, cap a l'hospital, i passant per davant de la creu, va aturar-se per reposar un instant, deixant al seu pare assegut en los graons d'aquella. "Ai, fill meu!, va dir-li aquest llençant un fons sospir, ara me'n recordo que en aquesta mateixa creu me vaig aturar jo també quan feia ab lo meu pare lo que tu ara fas ab mi acompanyant-me a l'hospital." I veus aquí que el fill al sentir aquestes paraules del seu pare, diu que se'l ca carregar tot seguit al coll, i volent trencar aquella cadena, va girar de camí i se'n tornà a casa seva; i Déu nostre Senyor li va beneir aquella bona acció i no li va mancar mai més lo necessari; i, en memòria d'açò i confirmant aquell tradició encara hi ha gravats uns pans en el sòcol de la creu.

Norbert Font i Sagué

2. "La Covadonga Catalana" n. 71, 1902

Al poeta Verdaguier

Des de las tablas de un buque,
en medio del Océano,
lejos de todo lo humano
canta el padre Verdaguier,
mirando la blanca espuma
de la ola alborotada,
como un ave aletargada

en el azul rosicler.
Espíritu silencioso
como la noche serena
cuando los espacios llenan
fantástica claridad.
Cuando se evapora el alma
en el mar de lo infinito,
y se oye la voz, el grito,
del Dios de la eternidad.

Paz a su tumba, al sudario
del que albergó luz divina,
al que honró la barretina
al que supo humilde ser,
al que sufría y sufría,
pero orando, siempre orando,
hasta que halló, perdonando,
en el dolor placer.

Voluptuosidad sublime
que sólo el genio conoce,
acaso el único goce
que despida viva luz;
sentía rodar el trueno,
y cuando más padecía,
más sus brazos extendía
hacia el árbol de la Cruz.

Duerme, cisne solitario;
perdona si un peregrino
quiso besar el camino
que anduviste con afán
y salga a la vez un grito
desde el fondo de la entraña:
paz a una gloria de España,
viva el poeta catalán.

Francisco Calvo

Manresa, junio, 1902

Joan Vilamala

Membre de la Societat Verdaguier